

Stručni rad
UDK: 327:504.05
551.583:32

Primljeno: 30. studenog 2011.

Marta Zorko*, *Silvija Londero***
Geopolitika klimatskih promjena

Sažetak

Pitanje zagađenja planete i klimatske promjene formalno su na agendi svjetske politike nekoliko desetaka godina. Ipak, istinski naponi i ujedinjena akcija na međunarodnoj razini zasad još uvijek izostaje. Velike prirodne katastrofe kojima smo svjedoci u posljednje vrijeme primjer su geopolitičkog zaokreta, koji će svakako imati utjecaj na svjetsku politiku. Naime, ekonomski razvijene industrijske zemlje, koje su do sada bile glavni zagađivači, a nedovoljno inzistirale na politikama očuvanja okoliša, i same postaju žrtvama prirodnih katastrofa. Pretpostavljamo kako je činjenica da su posljedice zagađenja u prošlosti bile vidljive tek *negdje daleko*, utjecala na nemar prema pitanjima zaštite okoliša od strane najutjecajnijih kreatora politika u međunarodnoj zajednici. Danas, zbog količine i učestalosti prirodnih, ali i ljudski izazvanih katastrofa, pitanja zaštite okoliša postaju sigurnosna pitanja. Ciljevi ovog rada su analiza geopolitičkog zaokreta, prikaz normativnog okvira i propitivanje mogućnosti akcije u nacionalnim i međunarodnim okvirima.

Ključne riječi: Geopolitika, klimatske promjene, normativni okvir

Uvod

„Teško je čovjeku razumijeti nešto, ako njegova plaća ovisi o nerazumijevanju istog“
Upton Sinclair, američki pisac

Pitanju zaštite okoliša i problemu klimatskih promjena pridaje se nedovoljno pažnje od strane država, međunarodnih organizacija i pojedinaca. Ovi su problemi do sada u međunarodnoj zajednici uporno ignorirani iz dva razloga. Prvi se odnosi na ekonomsku isplativost, odnosno neisplativost, dok se drugi odnosi na činjenicu da posljedice nisu bile vidljive u realnom vremenu. Zbog toga je problem bilo teško tretirati kao

* dr.sc. Marta Zorko, docent i predavač kolegija Međunarodni odnosi i nacionalna sigurnost na Fakultetu političkih znanosti, mzorko@fpzg.hr

** Silvija Londero, direktorica Media Servisa, Avenija V. Holjevca 29, silvija.londero@mediaservis.hr

aktualan, jer su projekcije eventualnih razornih posljedica sezale daleko u budućnost.¹ Također, apokaliptični scenariji tretirani su kao znanstveno fantastični ili *What If* znanost, te za njih nije bilo mjesta u ozbiljnim istraživanjima. Sve su ovo razlozi zbog čega je znanstvena literatura koja se bavi ovakvim i sličnim pitanjima vrlo oskudna i datira tek unazad nekoliko godina. Istovremeno, postoji dio znanstvenika koji tvrde da se količina prirodnih katastrofa nije značajno povećala. Ali i u tom slučaju neke su se stvari ipak promijenile. Treba uzeti u obzir kako je svijet sve napućeniji i globaliziraniji. U prvom slučaju to znači da su u mnogoljudnim zemljama svijeta ekološke katastrofe moguće iz niza drugih razloga, ne samo pod utjecajem prirodnih katastrofa. U drugom slučaju zbog brzine protoka informacija i sve veće povezanosti međunarodne zajednice, stječe se dojam velike brojnosti ali i osjećaj blizine svih vrsta sigurnosnih izazova uključujući i prirodne katastrofe.

Klimatske promjene za sobom nose brojne posljedice, kako prirodne, tako i političke i gospodarske, od prirodnih katastrofa, zagrijavanja planete, podizanja razine mora, smanjenja životnog prostora i obradivih poljoprivrednih površina, manjka pitke vode, sukoba oko prirodnih izvora u nestajanju i raznih drugih. Sigurnost je jedan od temeljnih životnih zahtjeva našega vremena, a ekološka sigurnost postaje novi vid zaštite. Pretpostavljamo kako je činjenica da su posljedice zagađenja u prošlosti bile vidljive tek *negdje daleko*, utjecala na nemar prema pitanjima zaštite okoliša od strane najutjecajnijih kreatora politika u međunarodnoj zajednici. Danas, zbog količine, prepoznatljivosti i učestalosti prirodnih, ali i ljudski izazvanih katastrofa, pitanja zaštite okoliša postaju sigurnosna pitanja. Već se dokazalo da, nažalost, neka goruća pitanja tek kad ugroze sigurnost i budu proglašena sigurnosnim pitanjima dopiru na dnevopolitičku agendu kreatora svjetske politike. Simon Dalby uočava kako način na koji se nešto označava kao prijetnja najveće važnosti, čime dobiva status sigurnosne prijetnje izravno koincidira s mehanizmima i brzinom rješavanja tog istog problema.² Ciljevi ovog rada su analiza geopolitičkog zaokreta, prikaz normativnog okvira i propitivanje mogućnosti akcije u nacionalnim i međunarodnim okvirima. Pitanja koja se

1 Steffen tvrdi da su se debate intenzivirale tek sredinom 2000-ih, a posljedice bi prema njegovim predviđanjima mogle biti vidljive tek za 30 do 40. godina. Prema: Steffen, W. „Just Another Environmental Problem?“, *Current History*, studeni 2007., str. 369.

2 Ovaj autor ukazuje na primjer u kojem je tek proglašavanje bolesti HIV/AIDS-a sigurnosnim pitanjem, pokrenulo sveobuhvatnu akciju u smjeru rješavanja problema. Također naglašava da su rasprave o proširenju opusa sigurnosnih pitanja nakon Hladnog rata išle u smjeru uvrštavanja bolesti i okoliša među sigurnosna pitanja. Prema Ó Tuathail, G; Dalby, S; Routledge, P; *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb, 2007., str. 205.

nameću mogu se sažeti na slijedeći način, ugrožavamo li planetu zbog profita i ubrzanog rasta industrije, te je li uopće moguće zaštititi okoliš bez drastičnih utjecaja na svjetsku ekonomiju?

Geopolitički aspekti klimatskih promjena

Ideja da čovjek može svojim djelovanjem ugroziti vitalne biološke sustave pojavila se nakon Drugog svjetskog rata, ali se kao ozbiljna tema za javnu geopolitičku raspravu pojavila tek u posljednjih nekoliko desetljeća.³ Za vrijeme Hladnog rata primarna je briga bila usmjerena na razorne učinke nuklearnih testiranja, dok je nakon Hladnog rata usmjerena prema nuklearnom otpadu u smislu zbrinjavanja velike količine nagomilanog oružja. Istovremeno, međunarodni odjek imala su i predviđanja koja su se pojavila u industrijaliziranim zemljama, a pretpostavljala su iscrpljivanje prirodnih izvora. Vanjske politike, kreirane kao odgovor na ta predviđanja, nisu bile u skladu s poželjnim politikama zaštite okoliša.⁴ Naime, umjesto reguliranja potrošnje, inzistiralo se na održavanju iste razine pod svaku cijenu, bez obzira na nova saznanja o ograničenosti nekih prirodnih izvora. Takva je politika bila, i još uvijek je, izrazito vidljiva kod energenata kao što su nafta i prirodni plin. Klimatske promjene tek su unatrag nekoliko godina postale tema znanstvenih skupova i međudržavnih sastanaka, no, ne i sastavni dio svijesti pojedinaca.

Globalni klimatski problemi, s kojima se danas susrećemo, rezultat su čovjekova utjecaja.⁵ Klima se neprestano mijenja, u prošlosti bilo je nekoliko ledenih doba, izmjenjivala su se topla i hladna razdoblja, no danas, na klimu svojim svakodnevnim ponašanjem, navikama i što je najvažnije utrkom za profitom, utječe čovjek. Taj je utjecaj najvidljiviji u „*efektu staklenika*“⁶. Topljenje arktičkog leda uzrokuje povećanje

3 Ó Tuathail, G; Dalby, S; Routledge, P; *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb, 2007., str. 199.

4 Primjerice Carterova doktrina sedamdesetih godina proteklog stoljeća bila je temeljena na geopolitičkim pretpostavkama toga vremena i inzistirala je na istoj razini protoka nafte iz Perzijskog zaljeva bez obzira na političku situaciju u okruženju. Istovremeno, borci za zaštitu okoliša (npr. Lovins, 1977), ukazivali su na metode razvoja i poboljšanja mjera za smanjivanje potrošnje kao najučinkovitije u osiguranju resursa. Prema ibidem, str. 200.

5 Hultman, N. E. „Can the World Wean Itself from Fossil Fuels?“, *Current History*, studeni 2007., str. 376.

6 Radi se o povećanju srednje temperature na površini Zemlje, zbog povećane emisije stakleničkih plinova, uzrokovane industrijom, odnosno čovjekovim djelovanjem. Prema: http://www.meteo-info.hr/meteo-clanci/klimatske_promjene.php, 15.5.2011.; Ovaj je pojam prvi put dospio na naslovnicu *The New York Timesa* 1981. godine. Prema: Svensen, Henrik *The End is Nigh: History of natural disasters*, Reaktion Books Ltd, London, 2006., str. 154.

razine mora, ali i veću apsorbciju topline u zemljinoj kori, koju velike plohe leda reflektiraju natrag u svemir po principu efekta zrcala. Vremenski interval velikih poplava, koje su ranije stanovništvo pogađale svakih 100 godina smanjio se na 50 godina, a njegovo se smanjivanje predviđa i dalje.

U posljednjih 40 godina prirodne katastrofe su na neki način utjecale na gotovo pet milijardi ljudi, a više od dva milijuna je izgubilo svoje živote.⁷ Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje kako 77 000 ljudi godišnje umre od neizravnih posljedica klimatskih promjena na području Azije i Pacifika.⁸ U svijetu ta brojka doseže 120 000 ljudi. Prirodne katastrofe diljem svijeta pogađaju sedam puta više ljudi nego što ih stradava u ratovima.⁹ Gotovo polovica svjetske populacije, oko 3.4 milijarda ljudi živi u područjima koja su izložena prirodnim katastrofama. Različite prirodne i ekološke katastrofe utječu na sve veće migracije stanovništva u svijetu. Pojam ekoloških izbjeglica postaje sve prisutniji u nizu istraživanja međunarodnih organizacija.

Osim zaokreta u kojem pitanja zaštite okoliša postaju sve više sigurnosna pitanja¹⁰, ključna promjena je sadržana u globalnom pristupu i globalnoj međuovisnosti uzroka i posljedica.¹¹ Također, pitanja zaštite okoliša neraskidivo su vezana uz razvoj, usmjeravanje razvoja ili preusmjeravanje industrija u svjetskoj ekonomiji. Problem koji se ovdje nameće jest pitanje isplativosti, odnosno prioriteta politike pojedinih zemalja u pogledu isključivosti izbora koji se u ovom slučaju nameće. Steffen u ovom slučaju postavlja dva ključna pitanja, koja ujedno predstavljaju odgovor na neujednačenost ak-

7 Ibidem, str. 7.

8 Ibid., str. 157

9 Ibidem

10 Štoviše, za primjerice Kaplana, okoliš je središnje pitanje svjetske sigurnosti 21. stoljeća. Više vidjeti u Kaplan, R. „Nadolazeća anarhija“, u: Ó Tuathail, G; Dalby, S; Routledge, P; *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb, 2007., str. 210 – 218. Moguće buduće sukobe i ekološka pitanja povezuje niz autora. Vidjeti: Nordås, R; Gleditsch, N. P. „Climate change and conflict“, *Political Geography*, br. 27 (6), 2007., str. 627 – 638., ili Raleigh, C; Urdal, H. „Climate change, environmental degradation and armed conflict“, *Political Geography*, br. 27 (6), 2007., str. 674 – 694. Klimatske promjene i nestašicu prirodnih resursa, poput vode, sa sigurnosnim pitanjima povezuju Petersom i Posner. Vidi Peterson, E. R; Posner, R. A. „The World's Water Challenge“, *Current History*, siječanj 2010., str. 31 – 34. Klare, nadalje, smatra da će klimatske promjene povećati rizik od sukoba jer će umanjiti mogućnost opskrbe vitalnim resursima kao što su hrana, voda i obradivo zemljište. Zbog toga predviđa tri tipa budućih sukoba kao posljedicu klimatskih promjena. Prvi su ratovi oko prirodnih izvora, drugi su etnički sukobi pri propasti slabih država koje naziva *Mogadishu efektom*, dok su treći sukobi kao posljedica migracija. Klare, M. T. „Global Warming Battlefields: How Climate Change Threatens Security“, *Current History*, studeni 2007., str. 357.

11 Posljedice klimatskih promjena na sigurnosna pitanja i nove sigurnosne izazove u pogledu sukoba oko prirodnih izvora i migracija istraživane su u posebnom izdanju časopisa *Political Geography*, br. 27 (6), 2007.

cije u pogledu klimatskih promjena. S obzirom da će stvarne razorne posljedice biti vidljive tek kroz 30-40 godina, pita se koja vlada ima interes u donošenju odluka koje će se negativno odraziti na ekonomiju danas, a pozitivne posljedice takve politike biti će vidljive tek u dalekoj budućnosti i van njihova mandata. Drugo je pitanje postavio na individualnoj osnovi i odnosi se na spremnost pojedinca na žrtvovanje zbog eventualne koristi njihovih unuka.¹² Wyss također, vrlo slično percipira srž problema. Pita se koliko smo spremni platiti danas, za bolju budućnost koju nećemo doživjeti, i koliko su razvijene zemlje spremne izdvojiti ne bi li umanjile štetu koju na globalnoj razini uzrokuju rastuće ekonomije.¹³ Usudili bi se nadodati, rastuće ekonomije koje bi uskoro mogle postati ozbiljni konkurenti u svjetskoj gospodarskoj premoći.

Svojevrsan nov način gledanja na razvoj svjetske ekonomije, koji podrazumijeva veće investicije u projekte energetske učinkovitosti, obnovljivih izvora energije, sustave gospodarenja otpadom i dekarbonizaciju gospodarstva sadržan je u *Green New Dealu* (*Novi ekološki sporazum*). Ovaj novi pristup inzistira na razvoju ekološke industrije, odnosno otporu prema onim djelatnostima koje štetno utječu na zdravlje ljudi i okoliš. Ipak, za mnoge je zemlje upitan jer podrazumijeva napuštanje politike konstantnog gospodarskog rasta i prihvaćanje ideje tzv. nultog rasta.¹⁴ Osim što se promatra kao način prevladavanja sadašnje krize, u teorijskom smislu Green New Deal se promatra kao tranzicija prema potpuno novom modelu društva, koji odmiče od mahovitog globalnog konzumerizma u kojem se opće društveno blagostanje temelji na masovnoj proizvodnji sve nekvalitetnijih roba.¹⁵

Uoči UN-ove konferencije o klimatskim promjenama, koja se u studenom 2010. godine održala u Cancunu, *Maplecroft*, savjetodavna tvrtka koja se bavi procjenama globalnih rizika, objavila je studiju prema kojoj su Ujedinjeni Arapski Emirati, Australija, SAD, Kanada, Nizozemska i Saudijska Arabija najveći svjetski zagađivači, odnosno distributeri CO₂ plinova (vidi sliku 1). Studija je obuhvatila 183 zemlje svijeta, a u fokusu istraživanja je godišnja i ukupna potrošnja CO₂ i emisije stakleničkih plinova u razdoblju od 1990. do 2006. godine.¹⁶

12 Steffen, W. „Just Another Environmental Problem?“, *Current History*, studeni 2007., str. 369.

13 Wyss, D. „The Cost of Keeping Our Cool“, *Current History*, studeni 2007., str. 284 – 388.

14 Pristanak na stagnaciju nacionalnog gospodarstva u dva susjedna kvartala.

15 <http://www.neweconomics.org/projects/green-new-deal>, 15.5.2011.

16 http://www.maplecroft.com/about/news/emissions_energy.html, 15.5.2011.

Slika 1 – Najveći svjetski zagađivači, izvor: Maplecroft, www.maplecroft.com

Istovremeno, zanimljivo je da dvadeset najvećih zagađivača čine udio od 88 posto zagađenja u svijetu.¹⁷ Zemlje Europske unije, odnosno 27 članica odgovorno je za oko 11 posto svjetske emisije CO₂¹⁸, dok SAD uvjerljivo vodi. Među zemljama u razvoju mnogi autori spominju Kinu kao najvećeg zagađivača.¹⁹

Prema istraživanju Maplecrofta, najugroženiji dijelovi svijeta geografski su raspoređeni sasvim drugačije. Prema indeksu područja ugroze klimatskim promjenama u 2011. godini, velike ekonomije budućnosti kao što su Bangladeš, Indija, Filipini, Vijetnam i Pakistan, proglašeni su najugroženijim područjima²⁰. Istraživanje je obuhvatilo 170 zemalja svijeta, izloženih udaru posljedica klimatskih promjena u idućih 30 godina. Identificirane su najbrže rastuće svjetske ekonomije, analizirana su 42 društvena, prirodna i ekonomska faktora, kao primjerice: izloženost prirodnim katastrofama uzrokovanih klimom, podizanje razine mora, društvena senzibilnost, kretanje populacije, stupanj razvoja, dostupnost prirodnih resursa, razvoj poljoprivrednih grana. No, ono što je najvažnije, indeks istražuje sposobnost nacionalnih vlada i infrastrukturnih gra-

17 Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, 2009., str. 221.

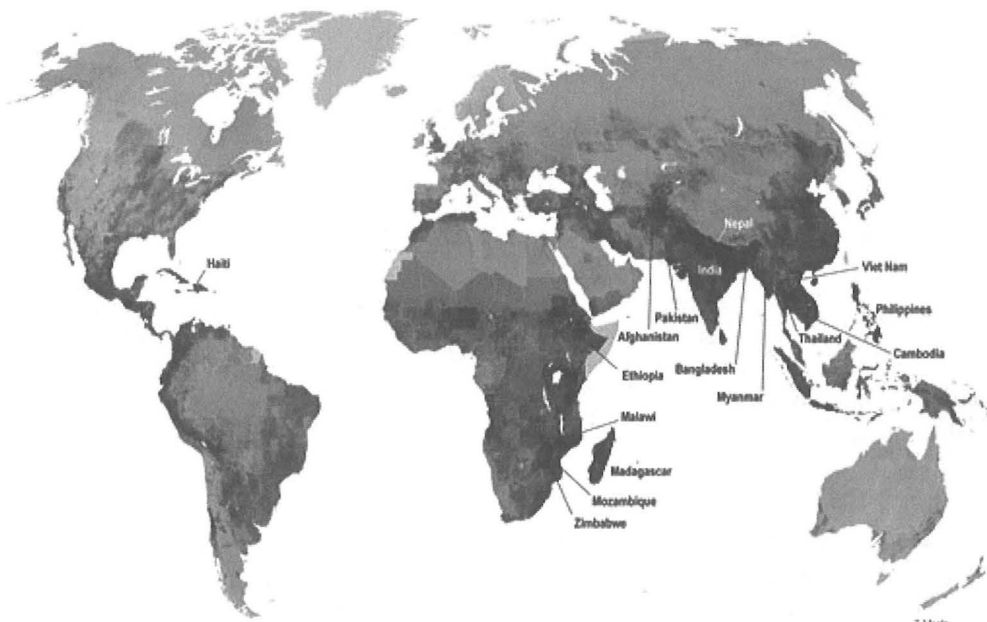
18 *Climate change*, Europska komisija, ožujak 2011., dostupno na <http://www.ec.europa.eu>, 15.5.2011.

19 Gallagher, K. S. „China Needs Help with Climate Change“, *Current History*, studeni 2007., str. 389 – 394.

20 <http://www.maplecroft.com/about/news/ccvi.html>, 15.5.2011.

na da se suoče s borbom protiv negativnih utjecaja klimatskih promjena. Šesnaest je zemalja označeno „krajnje rizičnima“. Među njima kao najznačajnije ističu se Bangladeš, Indija, Filipini, Vijetnam i Pakistan (vidi sliku 2).

Slika 2 – Najugroženiji dijelovi svijeta, izvor: Maplecroft, www.maplecroft.com

U ovom je istraživanju Bangladeš označen kao najrizičnija zemlja, prvenstveno zbog ekstremno visokih granica siromaštva, visoke razine ovisnosti o poljoprivrednim dobrima i velike izloženosti poplavama, dok istovremeno vlada te zemlje ima najnižu sposobnost prilagodbe klimatskim promjenama i borbe protiv negativnih utjecaja takvih promjena.²¹ Kaplan također, u svojoj apokaliptičnoj viziji svijeta budućnosti, Bangladeš i deltu Nila ističe kao najrizičnija područja. Pozivajući se na Homer – Dixona, koji je početkom devedesetih povezo dva do tada nespojiva polja, studije vojnih sukoba i studije okoliša, na listu najugroženijih država dodaje Indoneziju, Brazil i Nigeriju.²² Giddens tvrdi da su sukobi kao posljedica klimatskih promjena već započeli, te krvoproliće u Dafuru naziva *Prvim ratom klimatskih promjena*, s obzirom da je sukobe

21 Ipak, unatoč svim spomenutim problemima, od 2000. do 2008. godine ostvaren je ekonomski rast od vrtoglavih 88 posto, a procjena MMF-a je kako će u idućih pet godina porasti za dodatnih 6,2 posto. Prema ibidem.

22 Više vidjeti u Kaplan, R. „Nadolazeća anarhija“, u: Ó Tuathail, G; Dalby, S; Routledge, P; *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb, 2007., str. 212 – 213.

i migracije prouzročilo isušivanje jezera Čad. Tvrdi kako će sukobi budućnosti, za razliku od sukoba u prošlosti, proizlaziti iz slabih država, a ne najmoćnijih sila svijeta. Zbog toga u pogledu geopolitičke rasprostranjenosti ugroza u svijetu uvodi pojam *stožernih država*. Te države su nacije koje imaju značajan utjecan na regiju u kojoj se nalaze, u smislu stabilnosti. Ukoliko su stabilne i ekonomski uspješne pozitivno utječu na čitavu regiju. U slučaju poteškoća u takvim državama, problemi se prelijevaju na čitavu regiju. Stožerne države prema Giddensu su Brazil, Meksiko, Južnoafrička republika, Nigerija, Egipat, Pakistan i Južna Koreja, te eventualno pod nekim okolnostima Kina i Indija.²³

Indija koja je na drugom mjestu Maplecroftovih najugroženijih područja, označena je kao jedna od najbrže rastućih svjetskih ekonomija, no klimatska osjetljivost područja može ozbiljno ugroziti ugled Indije kao područja poželjnog za inozemne investicije u nadolazećim desetljećima. Tome u prilog ne ide ni vrlo visok stupanj siromaštva, loše opće zdravlje nacije, tendencija porasta populacije i njena ovisnost o poljoprivrednim dobrima.

Ostale zemlje koje ulaze u kategoriju „krajnje rizičnih“ su: Madagaskar, Nepal, Mozambik, Haiti, Afganistan, Zimbabve, Mianmar, Etiopija, Kambodža, Tajland i Malavi. Prema Maplecroftovim indeksima, najugroženije zemlje su one s visokim stupnjem siromaštva, visokom gustoćom populacije, sklone poplavama i sušama poljoprivrednog zemljišta. Naravno, najugroženiji kontinent je Afrika, područje na kojem se nalazi čak 12 zemalja od 25 najugroženijih. Inače, Peking, Delhi i Calcuta, kao i ostali veći gradovi u Indiji, Africi i Kini, slove kao „tempirane bombe“. Imaju najgoru kvalitetu zraka od svih gradova u cijelom svijetu. U kategoriju „visokog rizika“ ubrajamo primjerice Kinu, Japan i Brazil. Usporedbe radi, obratimo na trenutak pažnju na zemlje „niskog rizika“ u Maplecroftovom indeksu. Ima ih 11, a najviše su rangirane Norveška, Finska, Island, Irska, Švedska i Danska. U zemlje „srednjeg rizika“ spadaju Rusija, SAD, Njemačka, Francuska i Velika Britanija.²⁴

Naposlijetku treba istaknuti i autore koji određene predjele svijeta smatraju najugroženijim bez obzira na istraživanja i spomenute podatke. Među njima, primjerice Wyss, pretpostavlja da će najveći teret posljedica klimatskih promjena i zagađenja okoliša u budućnosti podnijeti zemlje koje imaju najmanje kapaciteta za suočavanje s njima – siromašne nacije u ekvatorijalnom pojasu.²⁵ Jaspardo i Taylor smatraju da je

23 Iako autor smatra da su Kina i Indija dovoljno odmakle u razvoju, naglašava da bi neka veća nazadovanja također polučila efekt na čitavu regiju kao onaj kod stožernih država. Prema: Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, 2009., str. 205 – 206.

24 <http://www.maplecroft.com/about/news/ccvi.html>, 15.5.2011.

25 Wyss, D. „The Cost of Keeping Our Cool“, *Current History*, studeni 2007., str. 385.

jugoistočna Azija naugroženiji dio svijeta, jer će klimatske promjene negativno utjecati na prekogranične izazove u toj regiji koji već i sada postoje kao izazov sigurnosti.²⁶

Za razvijene i nerazvijene zemlje ne mogu vrijediti ista pravila u pogledu reduciranja emisije stakleničkih plinova. Prema Giddensu, ta se stopa za siromašne zemlje mora povećati dok one ne dosegnu određen stupanj ekonomskog rasta. Zemlje koje su najviše učinile po pitanju redukcije štetnih plinova su Švedska, Norveška, Njemačka, Finska, Švicarska, Velika Britanija, Island i Kostarika²⁷ (možemo primjetiti sličnost s Maplecroftovim indeksom koji se tiče zemalja „niskog rizika“). Ono što je tim zemljama zajedničko jest veći naglasak na energetske efikasnost nego na same klimatske promjene, vladavina vlada lijevog centra, implementacija poreza na ugljik, državno subvencioniranje korištenja obnovljive tehnologije, upotreba nuklearne energije, pomak pitanja klimatskih promjena prema središtu političkog i javnog interesa.²⁸

Normativni okvir i problemi implementacije

Sporazum između SAD-a, SSSR-a i Velike Britanije iz 1963. godine, kojim su zabranjeni atmosferski testovi bio je prvi međunarodni ekološki sporazum.²⁹ Danas se pitanje klimatskih promjena na globalnoj razini rješava pod okriljem *Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o promjeni klime*³⁰, donesenoj 1992. godine na Drugoj konferenciji UN-a o razvoju i okolišu u Rio de Janeiru. To je ujedno bio i prvi međunarodni pokušaj suočavanja s klimatskim promjenama.³¹ Temeljni cilj Konvencije je postignuti stabilizaciju koncentracija stakleničkih plinova u atmosferi na razinu koja će spriječiti opasno djelovanje na klimatski sustav. Ta se razina treba ostvariti u vremenskom okviru dovoljno dugom da omogući eko sustavu prilagodbu na klimatske promjene, da se ne ugrozi proizvodnja hrane i da se omogući nastavak ekonomskog razvoja na održivi

26 Jaspardo, C; Taylor, J. „Climate Change and Regional Vulnerability to Transnational Security Threats in Southeast Asia“, *Geopolitics*, br. 13., 2008., str. 232 – 256.

27 Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, 2009., str. 74.

28 Ibidem

29 Ó Tuathail, G; Dalby, S; Routledge, P; *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb, 2007., str. 199.

30 UNFCCC, *United Nations Framework Convention on Climate Change*, www.un.org, 15.5.2011.; Detaljniju analizu dokumenta vidi u: Mignone, B. K. „International Cooperation in a Post-Kyoto World“, *Current History*, studeni 2007., str. 363.

31 Busby, J. W. „Climate Change Blues: Why the United States and Europe Just Can't Get Along“, *Current History*, ožujak 2003., str. 113.

način. *Protokol iz Kyota*³², donesen 1997. godine, a usvojen 2005. godine prvi je pokušaj globalnog dogovora o mjerama za zaštitu klime. Protokol nije dao očekivane rezultate, no predstavlja prvi korak u rješavanju, odnosno ublažavanju problema klimatskih promjena. Velik broj zemalja pristupio je sporazumu i obvezao se na smanjenje emisija stakleničkih plinova. Vlade razvijenih zemalja obvezale su se smanjiti emisiju plinova koji uzrokuju učinak staklenika na razinu iz 1990. godine³³, odnosno prosječno za 5,2 posto u razdoblju od 2008. do 2012. godine. Rok unutar kojeg su se najveći zagađivači, izuzev SAD-a koje nisu ratificirale Kyoto protokol, obvezali znatno smanjiti emisije štetnih plinova u atmosferi ističe 31. prosinca 2012. godine. Nakon tog roka redefini-rati će se popis zemalja i kvote za emisiju, što još uvijek nije učinjeno. Posljednji, prema mnogim autorima neuspjeli pokušaj međunarodnog reguliranja pitanja okoliša bila je UN-ova Konferencija o klimatskim promjenama u Cancunu. Nakon godinu dana ranije, također propalog, dogovora u Kopenhagenu, ovaj je sporazum samo potvrdio opće stavove, te nije definirao očekivani produžetak Sporazuma iz Kyota nakon 2012. godine.³⁴ Ipak, sastanak u Kopenhagenu otkrio je nove geopolitičke tendencije u odnosima moći međunarodne politike klimatskih promjena. Kako Bailey tvrdi „dramatičan zaokret“ dogodio se za vrijeme završnih pregovora vođenih od strane UN-a, u obliku „tajnih dogovora SAD-a, Kine, Indije, Brazila i Južnoafričke Republike, tzv. *BASIC grupe*. Svi su znali da će SAD i Kina biti glavni akteri u pregovorima, ali ih je malo moglo predvidjeti kako će Europska unija, inače suparnik američkih interesa u pogledu Kyoto protokola, zajedno s UN-om, postati puki promatrač pri donošenju krajnjeg dokumenta“.³⁵ Već spomenuti sastanak u Cancunu, ukazao je na postojanje novih

32 Dokument je dostupan na <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.html>, 15.5.2011.; Iako je potpisan 1997. godine na snagu je stupio tek 2005. i to nakon što je EU preuzela vodstvo u ratifikaciji i inzistiranju na primjeni. Iako je administracija predsjednika Clintona sporazum potpisala, nije upućen na ratifikaciju u Senat. Nakon dolaska Busha mlađeg na vlast sporazum je od strane SAD-a u potpunosti odbačen. Busby, J. W. „Climate Change Blues: Why the United States and Europe Just Can't Get Along“, *Current History*, ožujak 2003., str. 113.; Ima autora koji preispituju legitimitet samog sporazuma s obzirom da je u samim začetcima blokiran od strane najvećeg zagađivača. Više o tome vidjeti u: Eckersley, R. „Ambushed: The Kyoto Protocol, the Bush Administration's Climate Policy and the Erosion of Legitimacy“, *International Politics*, br. 44., 2007., str. 306 – 324.

33 1991 je bazna godina prema izvještajima IPCC-a. Ograničenja variraju od zemlje do zemlje; za najveće industrijalizirane zemlje unutar Europske unije predviđeno je smanjenje od 8 posto, za SAD 7 posto i 6 posto za Japan u odnosu na 1990. godinu.

34 Stavove na sastanku u Kopenhagenu Bailey je podijelio na dvije grupacije, one zemlje koje su osuđivale zahtjeve i one koje su nudile uvjetnu potporu. Bailey, I. „Copenhagen and the new political geographies of climate change“, *Political Geography*, br. 29., 2010., str. 127 – 129.

35 Ugovor iz Kopenhagena je naposljetku ostavio prostor državama iz BASIC grupe da predvođe regionalne mreže predvodnika u klimatskim promjenama, ostavljajući tako prostor za nematanje vlastitih pravila susjednim državama. Prema ibidem.

savezništava, također pod vodstvom SAD-a. Iako se ovdje ne može govoriti o tajnim strateškim pregovorima, Rusija i Japan su svojim negativnim stavovima o produživanju Sporazuma iz Kyota pomogle SAD-u u izbacivanju nekoliko važnih poglavlja iz konačnog dokumenta.³⁶ Stoga ovaj posljednji kompromis između država članica UN-FCCC-a donosi samo jedan značajniji iskorak.³⁷ Najveći dio odluka iz Cancuna odnosi se na jačanje razvoja nacionalnih potreba za borbu s klimatskim promjenama. Postignuta je i suglasnost da se osnuje UN-ov Zeleni Klimatski Fond, koji bi trebao prikupiti i raspodjeliti 100 milijarda dolara godišnje do 2020. godine, za zaštitu siromašnijih zemalja od utjecaja klimatskih promjena i pomoći im u razvoju uz smanjenje emitiranja ugljika.³⁸ Osim spomenutog Sporazuma, u Cancunu je predstavljen i nedavno usvojen Pakt iz Ciudad de Mexica. Riječ je o sporazumu više od 400 gradonačelnika iz različitih država svijeta, koji se bavi načinima borbe protiv klimatskih promjena u gradovima u kojima živi više od 70 posto svjetske populacije.

Analizom međunarodnih dokumenata, sastanaka i inicijativa, dolazimo do zaključka kako su nositelji akcija isključivo države i kako o njihovoj volji ovisi donošenje i provođenje međunarodne regulative. Iako se radi o globalnom problemu, ne možemo tvrditi kako je ovdje multilateralizam na snazi. Iako smatramo kako su države nositelji aktivnosti, ne slažemo se s Kaganom kako se situacija nakon kratkotrajnog unilateralnog vodstva SAD-a *vratila u normalu*, odnosno na sheme ponašanja u prošlosti.³⁹ Postoje svojevrсни regionalni pristupi pitanjima klimatskih promjena koji ukazuju na činjenicu kako se ipak ne radi o državama-nacijama koje se u prirodnom stanju međunarodne zajednice natječu i bore za moć i prestiž. Na tom tragu je i Giddens sažeo svoje poimanje borbe protiv klimatskih promjena u okviru Kyoto protokola. Tvrdi da se ne radi o multilateralizmu na djelu, već nizu regionalnih akcija različitih dometa.⁴⁰ Ne bismo li ove pretpostavke dokazali, istražiti ćemo na koji način najrazvijenije zemlje pristupaju pitanjima klimatskih promjena i surađuju li u tom području.

36 http://www.greenpeace.org/international/en/news/features/COP16_111210/, 15.5.2011.

37 Po prvi puta jedan UN-ov dokument službeno obznanjuje da globalno zatopljenje mora biti zaustavljeno na 2°C u usporedbi s temperaturom u predindustrijskom razdoblju. Sporazum, doduše, naznačuje ciljeve industrijaliziranih zemalja u sklopu kojih razvijene zemlje moraju osmisliti niskougljične planove i strategije razvoja koje će uključivati procjenu, nadzor provedbe i godišnje izvještavanje. Sporazumom je definirano i da aktivnosti zemalja u razvoju, usmjerene prema smanjenju emisija, u budućnosti moraju biti evidentirane putem registra, a razvijene zemlje obvezne su osigurati im tehnološku i financijsku pomoć.

38 http://www.greenpeace.org/international/en/news/features/COP16_111210/, 15.5.2011.

39 Kagan (2008); prema Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, 2009., str. 211.

40 Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, 2009., str. 211.

Forum sedam najutjecajnijih industrijskih zemalja i Rusije⁴¹, tzv. Grupa 8 (G8), na agendi svojih sastanaka također se bavi klimatskom politikom. Iako su i ovi pregovori ostali bez istinskih mjera, na samitu 2008., dogovoreno je smanjenje stakleničkih plinova za 50 posto do 2050. godine i SAD se na ovom mjestu po prvi puta obvezala na ovakav cilj. SAD, kao najveći zagađivač i distributer stakleničkih plinova u svijetu, odbija ratificirati Kyoto protokol. Ne pristaje na smanjenje emisije stakleničkih plinova od 7 posto, već procjenjuju kako bi za njih realni postotak iznosio najviše 3 posto. Također, protive se neubrajanju aktivnosti koje apsorbiraju ugljični dioksid iz atmosfere, kao što je pošumljavanje. Još je jedan nedostatak Kyoto protokola, koji ističu je da on ne definira nikakve obveze za zemlje u razvoju, od kojih neke, kao što su Kina, Indija i Brazil predstavljaju velike zagađivače. Upravo je to argument na koji se pozivala administracija Busha mlađeg, koja je inzistirala na obuzdavanju Kine i Indije prije nego SAD prihvati restriksijske mjere propisane sporazumom.⁴² Očuvanje okoliša, kao izravnu posljedicu, za sobom nosi narušavanje ekonomije i borbe za profitom, za što većina državnih politika (ili gotovo sve) nisu spremne. U jednom od svojih govora naciji američki predsjednik George W. Bush rekao je „očuvanje okoliša da, no ne nauštrb američkog gospodarstva i na štetu radnika“.⁴³ Iako je ovdje razvidno kako nedostaje politička volja, zanimljiva je izjava Al Gora, Busheva protukandidata na predsjedničkim izborima, koji tvrdi da je „politička volja obnovljivi izvor“.⁴⁴

Europska unija, s druge strane, trenutno je predvodnica u borbi protiv klimatskih promjena. Obvezala se do 2020. godine smanjiti emisiju stakleničkih plinova za 20 posto, povećati udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji na 20 posto, povećati udio biogoriva na 10 posto, te energetske učinkovitost za 20 posto, sve to u odnosu prema razini iz 1990. godine. Čelnici Europske unije izrazili su spremnost za smanjenje emisije stakleničkih plinova i do 30 posto, što zapravo preporučuju znanstvenici,

41 Grupa 6 najrazvijenijih zemalja svijeta (Francuska, Njemačka, Italija, Velika Britanija, SAD i Japan), nastala 1975. godine, 1976. godine se pridružuje Kanada i 1997. godine Rusija. Ova grupa održava konzultacije i sa zemljama u razvoju što se često naziva G8 + 5 (Brazil, Kina, Indija, Meksiko i Južnoafrička Republika). Krajem 2000-ih najavljeno je proširivanje ovog foruma na G20 što bi predstavljalo 20 glavih ekonomija svijeta.

42 Iako se kao razlog odbacivanja Protokola iz Kyoto u američkim političkim krugovima često moglo čuti kako Amerika čeka Kinu i Indiju, kao jedne od najvećih zagađivača i zemalja u usponu da potpišu sporazum, Barbara Boxer, predstavnica u Senatu upitala se od kada to SAD čeka bilo koga da prvi učini neki korak. Boxer, B. „Changing the International Climate“, *Current History*, studeni 2007., str. 395.

43 Gore, A. „An Inconvenient Truth“, dokumentarni film, 2006., dostupno na Google videos, <http://video.google.com/videoplay?docid=8847562857479496579#>, 25.5.2011.

44 Ibidem

u okviru međunarodnog sporazuma koji bi nasljedio Kyoto protokol. Taj novi, globalni dogovor koji se očekuje trebao bi obuhvatiti sve zemlje i ponuditi novu i pravedniju platformu. Problem je sada još složeniji jer se postavljaju sljedeća pitanja: odgovornost za sadašnje stanje kao posljedica emisije bogatih i razvijenih zemalja, odgovornost za emisije multinacionalnih kompanija koje ulažu u nerazvijenim zemljama zbog jeftine radne snage i sirovina, te pravo na emisijske kvote koje će omogućiti pravedan daljnji razvoj. U okviru Europske komisije oformljeno je 2010. godine tijelo koje se bavi razvojem i provedbom međunarodnih i domaćih mjera i strategije klimatske politike. DG CLIMA (*Directorate General for Climate Action*), vodi međunarodne pregovore, provodi EU sustav trgovanja emisijama i nadgleda provedbu ciljeva smanjenja emisija zemalja članica. Također, zemlje kandidati u sklopu *acquis communautaire* imaju obaveznu poštivanja previla i zakonodavstva koje vrijedi za zemlje članice.

Ključnu ulogu u borbi protiv klimatskih promjena u zemljama Europske unije imaju regije, predvođene gradovima. One donose presudne odluke o investiranju u projekte čiste energije. Važnost regija u donošenju odluka unutar EU-a i u sklopu borbe protiv negativnih utjecaja klimatskih promjena istaknuta je, po prvi puta, u Lisabonskom ugovoru. Ovakve napore slijede i financijske mjere. Strukturni i kohezivni fondovi Europske unije za razdoblje od 2007. do 2013. godine namijenili 100 milijardi eura za podršku ekološkim inovacijama, mjerama zaštite okoliša od rizika i razvoju čiste tehnologije na lokalnoj razini.

Gradovi, čija industrija upotrebljava nesrazmjernu udio prirodnih resursa u odnosu na njihovu površinu, emitiraju oko tri četvrtine svih stakleničkih plinova. Upravo zbog ovog podatka oni moraju imati ključnu ulogu u borbi protiv negativnih posljedica globalnog zatopljenja. Ključ te borbe za zemlje Europske unije postao je rad na poboljšanju energetske efikasnosti u građevinarstvu. Europska komisija procjenjuje da građevinski sektor čini do 40% konačne potrošnje energije u Europskoj uniji. Europski gradovi već su poduzeli značajne korake; njih više od 350 od 2009. godine provodi koordinirane aktivnosti u cilju smanjenja emisije CO₂ za 20 posto do 2020. godine (prema obvezama iz Kyoto protokola). Riječ je o tzv. Paktu gradonačelnika, koji je izvorno inicijativa Europske komisije, a definira da gradovi imaju posebnu odgovornost u pridonošenju borbi protiv globalnog zatopljenja. Ovakve inicijative potiču Europsku uniju da ulaže novac u pravom smjeru, primjerice, Europska investicijska banka izdvojila je u 2009. godini 15 milijuna eura za podršku razvoju energetske učinkovitosti i održive energetske projekte u europskim gradovima i regijama. Svi ovi naponi rezultirali su i konkretnim mjerama na terenu; mnoge multinacionalne kompanije koje rade na rješenjima zelene energije sada djeluju izravno na regionalnoj razini.

Također, bitna područja usmjeravanja borbe protiv klimatskih promjena su i ru-

ralni dijelovi, jer će europska poljoprivreda biti među prvim sektorima koji mogu biti pogođeni globalnim zatopljenjem (zbog poremećaja u količini oborina, toplotnih udara, suša, oluja i poplava). Regionalno gledano, najranjiviji dijelovi Europske unije biti će južna Europa i Mediteranski bazen, Alpe i krajnji sjever. Očekuje se kako će klimatske promjene ostaviti utjecaja na niz gospodarskih sektora, posebice onih koji ovise o prosječnoj temperaturi i padalinama, kao što su poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo, energetska sektor i turizam.⁴⁵ Europska komisija inzistira na tome da se zajednička poljoprivredna politika usmjeri na potencijal ruralnih područja u doprinosu strategiji ekonomskog rasta i smanjenja emisije stakleničkih plinova, kroz strategiju „Europa 2020“.⁴⁶ Riječ je o strategiji usmjerenoj na podizanje zelenih i inovativnih tehnologija, zatim na ulaganja u vještine, obuku i poduzetništvo, te poboljšanje konkurentnosti promicanjem poljoprivrede koja koristi i upravlja resursima na održiv način.

Kina, kao primjer zemlje u razvoju koja nije primorana na poštivanje mjera Kyoto protokola, prema procjenama niza autora postaje ozbiljan kandidat za najvećeg zagađivača. Ključni je problem u iznimnoj ovisnosti o ugljenu, kao i velikoj potrošnji energije. Primjerice, u Kini se svakih pet dana⁴⁷, odnosno svakih sedam dana⁴⁸ otvara nova elektrana na ugljen. Kineski pristup borbi protiv klimatskih promjena, prema Gallagheru, okarakteriziran je kao niz bezuspješnih pokušaja. Niz petogodišnjih planova u kojima postavljaju ciljeve koji nikada nisu zadovoljeni, primjer je politike pokušaja radi zadovoljavanja zahtjeva međunarodne zajednice. Posljednji, jedanaesti, petogodišnji plan (2006 – 2010), predviđao je smanjenje potrošnje energije od 20 posto s obzirom na prethodno razdoblje. Ono što se dogodilo u praksi je da je 2007. godine zabilježen samo mali porast u potrošnji.⁴⁹ Najbolje političku volju u pogledu zaštite okoliša ocrta izjava kineskog predsjednika za vrijeme sastanka G8 i zemalja u razvoju koje se redovito sastaju od 2007. godine ne bi li pronašli model koji će naslijediti Protokol iz Kyota. Hu Jintao je izjavio da Kina neće prihvatiti nikakva ograničenja, jer je kineska emisija *per capita* vrlo niska, a primarni cilj Kine je razvoj ekonomije u svrhu boljeg života svog naroda.⁵⁰

45 *Adaptation to Climate Change. An EU Approach*, dostupno na stranici Europske komisije: http://www.ec.europa.eu/environment/climat/adaption/index_en.htm, 15.5.2011.

46 *Europe 2020., A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Bruxelles, 2010., dostupno na : http://eunec.vlor.be/detail_bestanden/doc014%20Europe%202020.pdf, 15.5.2011.

47 Gore, A. „The Climate Crisis“, video intervju, autor Johnathan Freedland, *The Guardian*, 2006.

48 Mignone, B. K. „International Cooperation in a Post-Kyoto World“, *Current History*, studeni 2007., str. 367.

49 Gallagher, K. S. „China Needs Help with Climate Change“, *Current History*, studeni 2007., str. 391 – 392.

50 Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, London, 2009., str. 211.

Giddensove preporuke za djelovanje

Anthony Giddens predlaže niz novih koncepata koje globalna politika mora realizirati kako bi uspješno ograničila efekte globalnog zatopljenja. Njegova namjera nije izići van okvira ortodoksne politike, već korjenita promjena etabliranog načina političkog mišljenja, djelovanje unutar okvira postojećih institucija uz poštivanje parlamentarne demokracije.⁵¹ Giddens govori o povratku planiranju⁵², odnosno o ključnoj ulozi država i vlada u suočavanju s klimatskim promjenama. To ne znači da su ostali socijalni akteri, poput nevladinih organizacija, ekonomskog sektora ili međunarodnih asocijacija, isključeni iz ovog procesa, odnosno oslobođeni svog dijela odgovornosti. No, država kao osiguravatelj, „*ensouring state*“, mora postati katalizator i inicijator raznih aktivnosti na planu borbe protiv negativnih utjecaja klimatskih promjena i svojim štićenicima pružiti odgovarajuće garancije. Država mora prednjačiti u projektima upravljanja rizicima, utjecaja na javno mišljenje, promicanja političke i ekonomske suradnje, intervencija na tržište i utjecaja na zagađivače. Mora djelovati protiv poslovnih i privatnih interesa koji spriječavaju razvoj inicijativa vezanih uz klimatske promjene, držati ovu problematiku na vrhu dnevnog reda rasprava, razvijati primjeren ekonomski i fiskalni okvir usmjeren prema ekonomiji s niskom razinom ugljika, pripremiti uvjete za prilagodbu posljedicama globalnog zatopljenja i integrirati lokalne, regionalne, nacionalne i međunarodne aspekte politike klimatskih promjena.

Giddens u skladu s navedenim predlaže deset različitih modela koji mogu predstavljati okvir za institucionalizaciju politike klimatskih promjena⁵³. Država kao instanca koja omogućuje i potiče djelovanje različitih aktera u traganju za rješenjima zajedničkih problema, država koja je odgovorna za praćenje javnih ciljeva i koja osigurava da isti budu prepoznatljiviji i opće prihvatljiviji, model je koji Giddens naziva *Ensouring state* (država osiguravatelj). Prema ovom modelu, država nije mehanizam koji djeluje „odozgo prema dolje“, već djeluje na lokalnim razinama. *Politička konvergencija* kao drugi pristup odnosi se na isprepletenost strategija i političkih ciljeva borbe s klimatskim promjenama, s nizom različitih područja javnih politika. Naime, klimatske promjene utječu na brojna područja političkog i javnog života, od migracija, preko sukoba i sigurnosne dimenzije, do kvalitete življenja u određenoj političkoj i državnoj strukturi. Zbog toga Giddens predlaže sagledavanje institucionalizacije politike klimatskih promjena u širem okviru. *Ekonomska konvergencija* je model koji ukazuje na isprepletenost

51 Ibidem, str. 4.

52 Ibidem, str. 91.

53 Ibidem, str. 69.

ekološki osviještenih tehnologija, modusa gospodarske djelatnosti i životnih stilova, s ekonomskom kooperativnošću. Atmosfera je postala tržišna vrijednost, pa se s tog stajališta i počinje promatrati. Ovaj model traži načine na koji se ekonomska korist može spojiti s ekološkom dobrobiti. Koncept *prvog plana* (foregrounding), ukazuje na nužnost prebacivanja pitanja globalnog zatopljenja s marginalne pozicije u žarište interesa, kako na području politike, tako i na razini svijesti pojedinca. *Pozitivna percepcija* politike klimatskih promjena temelji se na postavljanju pozitivnih dugoročnih ciljeva, a ne na izbjegavanju potencijalnih prijetnji danas. *Politička transcendencija* podrazumijeva poimanje zaštite okoliša kao nadstranačko pitanje, oko kojeg bi trebao vladati konsenzus svih političkih opcija⁵⁴. *Princip postotka* temelji se na izračunu balansa rizika i mogućnosti. Svakako da prelazak na drugačiji način promišljanja ekonomije predstavlja određeni rizik. Sadašnji koncept razvoja mora doživjeti transformaciju, što samo po sebi povlači određene rizike, u političkom i ekonomskom smislu i donosi dozu neizvjesnosti. Model *imperativa razvoja* temelji se na činjenici da i siromašne zemlje imaju pravo na ekonomski razvoj, pa čak i u slučaju emisije značajne količine stakleničkih plinova. Zemlje siromašnog juga, naspram zemalja bogatog sjevera, traže postizanje određene klimatske pravde. Klimatska pravda označava ravnopravnije podnošenje tereta između sjevera i juga. Siromašnije zemlje teže izjednačavanju (barem djelomično) sa sjeverom, teže omogućavanju boljih životnih uvjeta kroz korištenje „zelenih fondova“ i uz pomoć bogatih zemalja. S druge strane, zemlje bogatog sjevera nastupaju defenzivno, one štite standard koji su postavili ekonomskom ekspanzijom. Također, što se više proizvodi, to se više i zagađuje okoliš. Model *prekomjernog razvoja* upozorava na to da sve veća težnja za profitom dovodi do sve većeg onečišćenja, što uzrokuje dodatne probleme socijalne kategorije (porast stanovništva, smanjenje obradivih površina, nedostatak prehrambenih proizvoda i ostalih resursa, širenje bolesti). Naposljetku, model *proaktivne prilagodbe* odnosi se na korespondenciju politike borbe protiv klimatskih promjena i politike prilagodbe na klimatske promjene i ukazuje na potrebu spremnosti za negativne posljedice klimatskih promjena.⁵⁵ Svaki od ovih predloženih modela zapravo

54 Negativan primjer sakupljanja političkih bodova je posljednja kampanja američkog predsjednika Barracka Obame, kada su pitanja zaštite okoliša isticana kao vrlo važna. Nakon dolaska na vlast ona ponovo padaju u drugi plan.

55 Ne samo u smislu sustava odgovaranja na prirodne katastrofe i krize, nego spremnih odgovora na neka pitanja koja će se tek pojaviti, kao npr., kako uvesti restriktivne mjere bez ograničavanja demokracije, ili na koji način uvesti kategoriju klimatskog azila, a da se sačuvaju prava eko izbjeglica koje su izgubile svoj teritorij? Prema: Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, 2009.

ukazuje na jedan od problema u pristupanju zaštiti okoliša i suočavanja s klimatskim promjenama. Model države kao osiguravatelja potvrđuje tezu kako su države nosioci glavnih aktivnosti vezanih uz zaštitu okoliša, te o njihovim unutarnjim, a ne vanjskim politikama, procjenama koristi i rizika ovisi razina akcije. Drugi model ponovo ukazuje na središnju ulogu države. Percepcija važnosti zaštite okoliša i borbe protiv klimatskih promjena na državnoj razini utječe na politike i akcije prema tim pitanjima. Dakako na tu percepciju znatno utječu ekonomska situacija i društvena osviještenost. Upravo ta društvena osviještenost je temelj triju modela, prvog plana, pozitivne percepcije i političke transcendencije na kojima Giddens inzistira. Svijest o važnosti zaštititi okoliša trebalo bi biti globalno prihvaćeno pitanje, ali iz smjera odozdo, od strane pojedinaca, a ne odozgo, od strane međunarodnih organizacija. Principi imperativnog i prekomjernog razvoja, odnose se na smjernice pozitivnog povezivanja zaštite okoliša i nacionalne, pa i svjetske ekonomije. Upravo zbog nejednakosti razvoja u svijetu, ali i kalkulacija oko koristi i dobitka ulaganja u zaštitu okoliša, princip postotka inzistira na procjenama, koje bi ukoliko se percipiraju dugoročno, mogle dobiti pozitivne konotacije. Proaktivna prilagodba odnosi se prvenstveno na predviđanja u budućnosti i spremnost na izazove koje klimatske promjene mogu donijeti. Niti jedan od ovih modela ne može uspješno funkcionirati kao izoliran mehanizam. Tek sprega ovih modela s političkom voljom ali i razinom individualne svijesti može polučiti uspjeh u institucionalizaciji politike klimatskih promjena.

Zaključak

Vrlo je važno pitanje na koji su način problemi opisani, tko je prokazan kao njihov izvor ili pak osiguravatelj rješenja. Način na koji se o ovim pitanjima raspravlja i tko dobiva priliku donošenja odluka o akciji također iznimno utječe na rješenje samog problema.⁵⁶ Sama srž problema sadržana je u povezivanju gorućih pitanja sa sigurnošću. Tek nakon što se određeno značajno pitanje poveže sa sigurnosnim aspektom, ono dobiva globalno značenje. Također, ovdje se postavlja pitanje država i njihove moći u smislu kreiranja agende političkog života u međunarodnoj zajednici. Bez obzira na globalizaciju i prodiranje postmodernih ideja, države su i dalje najvažniji subjekti u međunarodnoj zajednici. Odluke država u potpori zelenih politika ovisi o procjeni njihove isplativosti na nacionalnim razinama. Najmoćnije države današnjice ujedno su i najmoćnije ekonomije kojima se akcije usmjerene u očuvanje okoliša kose s njihovim proizvodnim politikama i profitom. Sve dok države kao, još uvijek, najvažniji subjekti

56 Tuathail, O; Dalby, S; Routledge, P; *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb, 2007., str. 201.

u međunarodnoj zajednici ne prihvate zaštitu okoliša kao prioritetno pitanje (u sklopu sigurnosne ili neke druge državne politike), bez obzira na stranačko opredjeljenje i (ne)postojanje svijesti javnosti o ovom problemu, neće doći do pokretanja globalne akcije, ili podizanja svijesti pojedinaca. U najpozitivnijem scenariju države su subjekti koje bi svojim politikama odozgo, ali i odozdo trebale utjecati na svijest pojedinca i međunarodnu suradnju.

Ovaj globalni problem današnjice može riješiti isključivo globalna promjena životne filozofije na svim razinama i multilateralni sporazumi uz mogućnost sankcija prema državama lupežima u pitanju ekologije. Nužna je, dakle, promjena perspektive. Umjesto pretenzija prema postizanju univerzalnih sporazuma na globalnoj razini, treba težiti postizanju niza dogovora na bilateralnom i regionalnom nivou. Jer, jedino stvaranje ugovora između pojedinih država, grupacija država te postizanje regionalnih sporazuma potencijalno može voditi jačanju zajedničkih mjera i na globalnoj razini.

Države kao središnji provoditelji *zelenih* politika trebale bi se u slučaju zanemarivanja ovih gorućih pitanja također suočavati s dvije vrste pritisaka. Pritisak odozgo ukazivao bi na pozitivan zaokret u međunarodnoj zajednici, gdje ulaganje u zaštitu okoliša postaje pravilo, a ne iznimka. Pritisak odozdo, je pritisak koji ujedno ima perspektivu većeg utjecaja. Pojedinci, s visoko izraženom svijesti o potrebi zaštite okoliša, u državama u kojima se *zelene* stranke i NGO grupe za zaštitu okoliša ne smatraju šačicom ekstremista, mogu itekako utjecati na smjer politike vlastite države. Međusobno utjecanje civilog društva, države i regulative međunarodne zajednice jedini je način za uspješnu borbu s klimatskim promjenama i zaštitu okoliša.

Literatura

Knjige, članci i video zapisi

Bailey, I. „Copenhagen and the new political geographies of climate change“, *Political Geography*, br. 29., 2010., str. 127 – 129.

Boxer, B. „Changing the International Climate“, *Current History*, studeni 2007., str. 395 – 396.

Busby, J. W. „Climate Change Blues: Why the United States and Europe Just Can't Get Along“, *Current History*, ožujak 2003., str. 113 – 118.

Eckersley, R. „Ambushed: The Kyoto Protocol, the Bush Administration's Climate Policy and the Erosion of Legitimacy“, *International Politics*, br. 44., 2007., str. 306 – 324.

- Europe 2020., A European Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Bruxelles, 2010.
- Gallagher, K. S. „China Needs Help with Climate Change“, *Current History*, studeni 2007., str. 389 – 394.
- Giddens, A. *The politics of climate change*, Polity Press, Cambridge, 2009.
- Gore, A. „The Climate Crisis“, video intervju, autor Johnathan Freedland, *The Guardian*, 2006.
- Gore, A. *An Inconvenient Truth*, dokumentarni film, 2006.
- Hultman, N. E. „Can the World Wean Itself from Fossil Fuels?“, *Current History*, studeni 2007., str. 376 – 383.
- Jasparro, C; Taylor, J. „Climate Change and Regional Vulnerability to Transnational Security Threats in Southeast Asia“, *Geopolitics*, br. 13., 2008., str. 232 – 256.
- Klare, M. T. „Global Warming Battlefields: How Climate Change Threatens Security“, *Current History*, studeni 2007., str. 355 – 361.
- Mignone, B. K. „International Cooperation in a Post-Kyoto World“, *Current History*, studeni 2007., str. 362 – 368.
- Nordås, R; Gleditsch, N. P. „Climate change and conflict“, *Political Geography*, br. 27 (6), 2007., str. 627 – 638.
- Paterson, M. „Post-Hegemonic Climate Politics?“, *BJPIR*, br. 11, 2009. str. 140 – 158.
- Peterson, E. R; Posner, R. A. „The World's Water Challenge“, *Current History*, siječanj 2010., str. 31 – 34.
- Raleigh, C; Urdal, H. „Climate change, environmental degradation and armed conflict“, *Political Geography*, br. 27 (6), 2007., str. 674 – 694.
- Steffen, W. „Just Another Environmental Problem?“, *Current History*, studeni 2007., str. 369 – 375.
- Svensen, H. *The End is Nigh: History of natural disasters*, Reaktion Books Ltd, London, 2006.
- Ó Tuathail, G; Dalby, S; Routledge, P. *Uvod u geopolitiku*, Politička kultura, Zagreb, 2007.
- Wyss, D. „The Cost of Keeping Our Cool“, *Current History*, studeni 2007., str. 284 – 388.

Mrežne stranice

- Greenpeace, <http://www.greenpeace.org>, 1.4.2011.
- Maplecroft, <http://www.maplecroft.com>, 4.2.2011.

UN, <http://www.un.org>, 5.5.2011.

NATO, <http://www.nato.org>, 5.5.2011.

EU, <http://www.europa.eu>, 5.5.2011.

Europska komisija, <http://www.ec.europa.eu>, 25.5.2011.

Summary

The question of climate change has been on global agenda for few decades now, but nothing concrete has been done yet. Questioning on which actor(s) in international community have means and will to act upon climate change policies we decided to analyze normative framework on international level, and decisions on national levels as a indicator of political will. We assumed that one of the reasons for neglecting this question was in fact that economic growth was right *here*, and consequences of global warming were *there* – far, far away. Geopolitical shift is evident in multiplying crisis and widening crisis area to the whole world – rich and poor countries – no questions asked. This perception also shifted questions related to climate into security questions pool. The main goal of this article is not to question reasons and causes of climate change, but to analyze models of possible action and political will to do so in international community.

Key words: Geopolitics, clima changes, Normative framework